

Przyroda Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego

Czarnorzecko-Strzyżowski Park Krajobrazowy chroni najcenniejsze fragmenty Pogórza Strzyżowskiego i Dynowskiego, rozdzielone przełomową doliną Wisłoka, udostępniając je dla nauki, turystyki i wypoczynku.

W celu zabezpieczenia przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych i ochrony wartości estetycznych krajobrazu, wokół Parku utworzono otulinę, czyli strefę ochronną o powierzchni 34 074 ha.

Obszar Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego znajduje się w prowincji Karpat Zachodnich, leży w południowej części Pogórza Strzyżowskiego i oddzielonej od niej doliną Wisłoka południowo-zachodniej części Pogórza Dynowskiego. Stanowi go w większości charakterystyczny pas wzniesień, zarówno wobec północnych niżej położonych części Pogórza Dynowskiego i Strzyżowskiego, jak i jeszcze dobitniej, w odniesieniu do Kotliny Jasielsko - Krośnieńskiej od strony południowej. Znajdujące się na terenie Parku największe wzniesienie - Sucha Góra, o wysokości 585 m n.p.m., wznosi się ponad 300 m nad dnem Dołów Jasielsko - Sanockich.

Główne pasmo wzniesień Parku usytuowane typowo po karpacku z północnego zachodu na południowy wschód zaczyna się od zachodu rozczłonkowanym wałem Klonowej Góry (525 m n.p.m.), Barda (534 m) i Chełma (528 m). Potem obniża się nieco i opada w kierunku Wisłoka - największej rzeki Parku. Za ciekawym przełomem rzeki zwanym „Bramą Frysztacką” mamy ciąg najokazalszych, stopniowo rosnących grzbietów, a mianowicie Herby (469 m) i Czarnówkę (491 m), które łączą się paroma niższymi garbami z Królewską Górą (554 m) i oddzieloną od niej doliną Czarnego Potoku Suchą Górą (585 m). Od jej grzbietu odchodzi na północny wschód w dolinę Stobnicy mniej lesiste pasmo zwieńczone szczytami: Czosnki (476 m), Kopce (484 m) i Grudna (479). Na północ od masywu Suchoj Góry usytuowane są po kolei krótkie jakby odosobnione grzbiety Czarnego Działu (479 m i 516 m) i Brzeżanki (477 m).

Obszar Parku należy do dużej jednostki geologicznej zwanej Karpatami Fliszowymi, które uformowały się w okresie orogenezy alpejskiej. W podłożu geologicznym występują skały z okresu kredowego (era mezozoiczna) i trzeciorzędowego (era kenozoiczna), które tworzą tzw. flisz karpacki. Są to piaskowce różnej odporności, ily, łupki ilaste, margle oraz zlepieńce ułożone naprzemianlegle. Skały te tworzą kilka różniących się składem serii, które pod wpływem nacisku sił górotwórczych uległy sfałdowaniu i spychaniu na północ w postaci wielkich płaszczowin na wcześniej powstałe utwory. Na terenie parku występują nasunięte na siebie płaszczowinowo trzy serie fliszu karpackiego - płaszczowina śląska, podśląska i skolska, co wpływa na zróżnicowanie budowy geologicznej tego obszaru.

Z budową geologiczną związany jest charakterystyczny dla pogórzy fliszowych pasmowy układ wzgórz, oddzielony obniżeniami poprzecinany przełomami rzek i potoków. Najwyżej wyniesione pasma tego terenu nawiązują do najwyższego poziomu śródgórskiego o stromych, często krawędziowych stokach. Oprócz pasm górskich występują tu szerokie strefy obniżeń, tworzące krajobraz płaskich garbów ze zboczami o 5 ? 15 stopniowym nachyleniu i nieckowatych, często płaskodennych dolinach. Charakterystyczne też jest tu powstanie i zachowanie pięterowo ułożonych zrównań jak w przypadku pasma Klonowej Góry, które za przełomem Wisłoka przechodzi w pasmo Jazowej. Występujące w tym paśmie na wierzcholinie zgrupowania skałek mają urozmaiconą rzeźbę i występują w formie wolnostojących wychodni o oryginalnych kształtach. Tę znaczącą atrakcję krajobrazową rzeźby terenu chroni rezerwat leśno-geologiczny „Herby”. Najbardziej znanym jednak i widocznym komponentem pogórza są, rozciągające się na północ od Krosna, okazałe skały piaskowcowe o fantazyjnych kształtach zgrupowane w rezerwacie geologicznym „Przędki” i w

okolicy zamku Kamieniec w Odrzykoniu.

Liczne zgrupowania skałek występują także w Pietruszej Woli, Łączkach Jagiellońskich i Woli Komborskiej, w której jedną ze skałek o kształcie czapki nazwano „Konfederatką” i objęto ochroną jako pomnik przyrody. Wymienione zgrupowania skałkowe występują głównie na wierzchołkach wzgórz. Są to skałki zaliczane do form denudacyjnych, wytworzonych w procesie obniżenia się wierzchołków i cofania się stoków. Spotyka się tu formy stokowe w postaci ambon, ścian i progów.

O zróżnicowanej budowie geologicznej terenu Parku świadczy występowanie jaskiń pochodzenia tektonicznego. Najbardziej znane występują w okolicy Królewskiej Góry.

Z kolei na południowym stoku Suchej Góry znajduje się kilka sztolni o charakterze jaskiń, powstałych na skutek podziemnej eksploatacji piaskowca.

Obszar Parku i jego otulina leżą w karpackiej strefie ekoklimatycznej w makroregionie podgórskim. Klimat ten w porównaniu z klimatem pozostałego obszaru Polski (z wyjątkiem Sudetów) jest chłodny i wilgotny. Ma cechy klimatu górskiego, co wyraża się spadkiem temperatury powietrza i wzrostem opadów wraz ze wzrostem wysokości nad poziom morza.

FAUNA

Bogactwo oraz różnorodność gatunkowa świata zwierząt w Czarnorzecko-Strzyżowskim Parku Krajobrazowym, zależne są od specyficznego położenia geograficznego, wysokiego stopnia naturalności zbiorowisk roślinnych w lasach, występowania łąk i pastwisk oraz od mozaikowości upraw rolniczych z zadrzewieniami i zakrzewieniami śródpolnymi.

Obszar Parku znajduje się przy północnej granicy występowania gatunków górskich i południowej granicy zasięgu gatunków nizinnych, dlatego widoczne jest ich wzajemne przenikanie i zastępowanie.

Świat bezkręgowców reprezentują przede wszystkim owady, w tym rzadkie modliszki. Naturalny rozród przechodzi tu około 225 gatunków kręgowców, w tym 119 gatunków ptaków, 49 gatunków ssaków, 35 gatunków ryb, 16 gatunków płazów i 6 gatunków gadów. Spośród ptaków szczególnie cenne są gatunki objęte strefową ochroną gniazd, np. bocian czarny, orlik krzykliwy i puchacz. Na uwagę zasługuje też występowanie tu innych cennych gatunków awifauny reprezentowanej przez m.in.: trzmielojada, derkacza, puszczyka uralskiego i dzięcioła białogrzbietego. Z ssaków najlepiej zbadano i opisano nietoperze występujące w ilości 9-10 gatunków. Obszar Parku zamieszkuje ponadto: sarna, jeleń, dzik, bóbr, borsuk, wydra, kuna domowa i kuna leśna.

Znaczna część fauny Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego to gatunki mało liczebne, często o występowaniu lokalnym, należące do grupy zagrożonej wyginięciem.

Z bezkręgowców na uwagę zasługują: wspomniana wyżej modliszka, nadobnica alpejska, kozioróg dębosz, jelonek rogacz, niedźwiedziówka krasa, niepylak mnemozyna i paź żeglarz. Cenne kręgowce to: różanka, kiełb Kesslera, piekielnica, traszka grzebieniasta, traszka karpacka, gniewosz plamisty, orlik krzykliwy, puchacz, płomykówka, żoła, dzięcioł zielony, dzięcioł białogrzbiety, dudek, turkawka, nocek Bechsteina, koszatka, popielica, chomik, borsuk i gronostaj.

W Czarnorzecko - Strzyżowskim Parku Krajobrazowym dotychczas stwierdzono i udokumentowano występowanie 217 gatunków zwierząt prawnie chronionych w Polsce, w tym 134 gatunki ptaków, 26 gatunków ssaków, 6 gatunków gadów, 16 gatunków płazów i 5 chronionych gatunków ryb.

FLORA

Flora roślin naczyniowych Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego liczy ponad 800 gatunków. Gatunki górskie stanowią ok. 7,5% całej flory Parku. Najważniejszą rolę w grupie roślin górskich odgrywają gatunki reglowe, związane z piętrem leśnym górskim. Mniej liczne są gatunki ogólnogórskie, występujące w różnych piętrach roślinności. Brak jest gatunków subalpejskich. Grupa gatunków podgórskich, typowych dla piętra pogórza liczy zaledwie 5 taksonów. Lista roślin kserotermicznych (ciepłolubnych) to 125 gatunków (ok. 15% całej flory). W parku stwierdzono występowanie 64 gatunków chronionych, w tym 48 objętych ochroną całkowitą i 16 gatunków objętych ochroną częściową. Spośród nich na szczególną uwagę zasługują: obrazki alpejskie, pióropusznik strusi, jęczyznik zwyczajny, róża francuska, cebulica dwulistna, kłokoczka południowa i cis pospolity.

Gatunki towarzyszące człowiekowi (gatunki synantropijne) stanowią ok. 20% flory parku (177 gatunków). Wśród nich znajdują się rośliny rodzime, rośliny stare towarzyszące człowiekowi od tysięcy lat, nowi przybysze o znanej historii rozprzestrzeniania się oraz gatunki pochodzące z upraw i na razie trwających w pobliżu miejsca, gdzie zostały posadzone.

Wśród roślinności nieleśnej stosunkowo nieliczne są zbiorowiska o całkowicie naturalnym charakterze i pochodzeniu, które powstają, utrzymują się w krajobrazie i odtwarzają bez ingerencji człowieka. Można tu zaliczyć zarośla i wikliniska występujące w kamieńcach nadrzecznych oraz ziołorośla górskie. Do takich siedlisk należą np. kamieńce nadrzeczne i nadpotokowe, młaki i wycieki wodne. Rozwijające się tu ziołorośla lepiężników oraz skrzypu olbrzymiego można uważać za całkowicie naturalne. Naturalne pochodzenie i charakter może mieć także część płatów roślinności torfowisk niskich, np. zespołu młaki niskoturzycowej z wełnianką. Duża część zbiorowisk roślinności zielonej posiada charakter zbliżony do naturalnego. Do tej grupy należy znaczna część zespołów szuwarowych, ziołorośla typu łąkowego z sitowiem leśnym, ziołorośla wiązówkowo-bodziszkowe, zbiorowisko mięty długolistnej, pastwisko sitowe a także zbiorowiska z trzcinnikiem piaszkowym.

Roślinność nieleśna, występuje na około 55% powierzchni obejmując ponad 2/3 wszystkich zespołów roślinnych oraz zbiorowisk o podobnej randze fitosocjologicznej stwierdzonych na terenie parku. Należy więc uznać, że kompleksy nieleśne mają kluczowe znaczenie dla zachowania większości zbiorowisk szuwarowych, ziołoroślowych, torfowiskowych, murawowych, łąkowych i pastwiskowych. Kompleksy te są głównym biotopem dla dużej liczby gatunków roślin rzadkich, zagrożonych oraz podlegających ochronie prawnej, np. gatunków z rodziny storczykowatych. Kwiciste zbiorowiska muraw, łąk i ziołorośli charakteryzują się wybitnie wartościową fauną bezkręgowców (zwłaszcza owadów), która jest wielokrotnie bogatsza w porównaniu ze zbiorowiskami leśnymi.

Ochronie zbiorowisk nieleśnych służy utrzymanie tradycyjnych form gospodarki rolniczej, szczególnie łąkowej i pasterskiej.

Położenie Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego przy granicy Karpat Wschodnich i Zachodnich oraz znaczne zróżnicowanie warunków klimatycznych determinuje bogactwo i różnorodność szaty roślinnej, również leśnej. Leśne zbiorowiska naturalne zajmują w Parku około 79,8% powierzchni leśnej. Na terenie geobotanicznego Podokręgu Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego, którego fragment obejmuje Park, występują dwa piętra roślinności: piętro pogórza i piętro regla dolnego (udział około 7% powierzchni leśnej).

Dominującymi zbiorowiskami leśnymi regla dolnego są: żyzna buczyna karpacka w formie reglowej oraz kwaśna buczyna górską. Około 11,3% powierzchni leśnej Parku zajmują zbiorowiska żyźnych jedlin związane głównie z niezbyt stromymi partiami zboczy i wypłaszczeniami międzygrzbietowymi

w środkowej i południowo-wschodniej części Parku. Zespół grądu porasta aktualnie 15,7% powierzchni leśnej parku. Z dolinami rzecznyymi związane są fitocenozy łągowe reprezentowane przez zespoły: łągu jesionowo-olszowego i podgórskiego łągu jesionowego, zbiorowiska pośrednie między tymi zespołami a także bardzo rzadki zespół nadrzecznej olszyny górskiej. Zbiorowiska łągowe porastają na około 1,4% powierzchni leśnej. Marginalne znaczenie mają płaty bagiennej olszyny górskiej występujące w zabagnionych zagłębieniach terenu. Wyraźnie swój udział zaznaczają zbiorowiska wykształcone na gruntach porolnych z dominującą przewagą sośnin.